

Yleislääkäripäivät 24.11.2016

Pakolaistaustainen potilaana – kulttuurierojen
tunnistamisesta yhteisen ymmärryksen
rakentamiseen

LL, psykoterapeutti Valentina Oroza

Sidonnaisuudet

Koulutus ja työ:

- Terveyskeskuslääkäri, Turun hyvinvointitoimiala HYTO
- Diploma for Health Care in Developing Countries Uppsala 1998
- Psykoterapeutti 2013

Järjestöt:

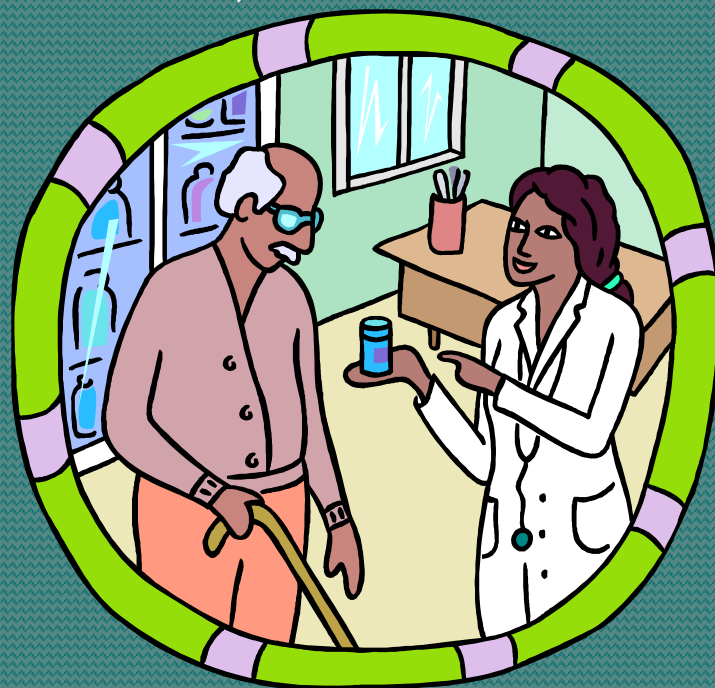
- Suomen Psykiatriyhdistyksen transkulttuurisen psykiatrian jaos

Muuta

PALOMA-hanke, Turun edustaja ohjausryhmässä

Turun ulkomaalaistoimisto, Rauhankatu 14

- Pakolaisten vastaanottovaiheen palvelut
- Turkulaiset, alle 3 vuotta oleskeluluvan alusta
- Omalääkäri, 3 terveydenhoitajaa, lähihoitaja
- Erityiskustannusten korvausten hakeminen, 2-6 milj. euroa/vuosi
- Psykologit ostopalveluna
- Myös mielenterveysongelmat, esimerkiksi kidutettujen hoito

Luennon aiheet

- Mistä pakolaiset tulevat Suomeen
- Pakolaisten kokemuksista
- Miksi kulttuuriasioista kannattaa puhua
- Miten päästä yhteiseen ymmärrykseen?

65.3 million
forcibly displaced people worldwide

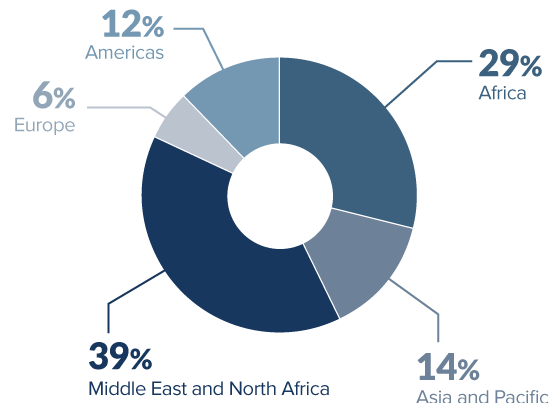

Refugees
21.3 million
16.1 million under UNHCR mandate
5.2 million Palestinian refugees registered by UNRWA

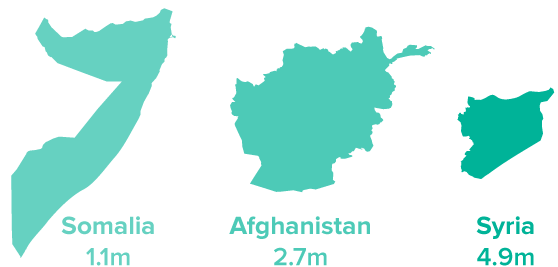

Stateless people
10 million

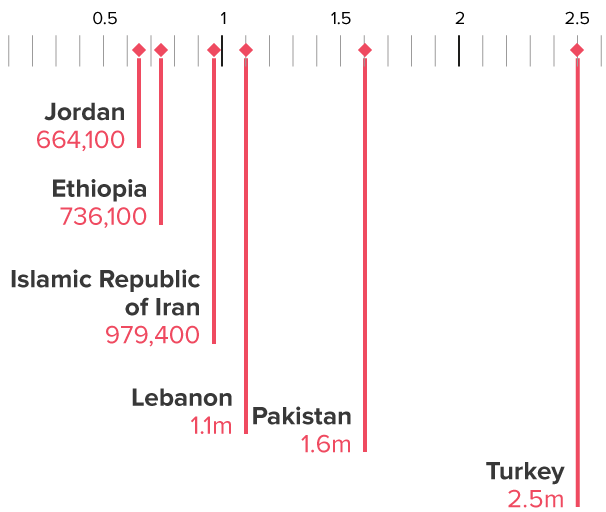
Where the world's displaced people are being hosted

53% of refugees worldwide came from three countries

Top hosting countries

33,972 people
a day forced to flee their homes because of conflict and persecution

10,700 staff
UNHCR employs 10,700 staff (as of 31 October 2016)

128 countries
We work in 128 countries (as of 31 October 2016)

We are funded almost entirely by voluntary contributions, with 86 per cent from governments and the European Union.

Kiintiöpakolaiset (UNHCR hyväksynyt)

Vuosina 2014 ja 2015 kiintiö oli 1050 henkeä

- Satoja syyrialaisia valittu kiintiöihin. Osa voi hyvin, moni on traumatisoitunut. Syyrian sota seurataan koko ajan

Turvapaikanhakija

- YK:n ihmisoikeusjulistus toteaa 14. artiklassaan, että "jokaisella vainon kohteeksi joutuneella on oikeus hakea ja nauttia turvapaikkaa muissa maissa"

Turvaa hakevia Suomeen asti

- Vuonna 2015 Suomeen saapui 32 500 turvapaikanhakijaa
- 1.1.-31.10.2016 noin 23 109 hakemusta oli käsitelty, ja myönteisiä päätöksiä on tehty 5 985
- Kriteerit ovat tiukentuneet
- Humanitaarinen suojelu poistettu
- 13.11.2016 mennessä 5 181: Irak, Afganistan, Syyria
- www.migri.fi

Lääkäri Tair Al-Janabi

Lääkärilehti 1.4.2016

Perheenyhdistäminen

- Perheenyhdistämistä voivat hakea henkilöt, joiden omainen on saanut oleskeluluvan Suomesta
- Ydinperhe
- Kriteerejä tiukennettu

Kuva: Kalle Ahvenus

Pakolaisuudesta

Pakolaiset ovat kokeneet kovia

- Sota
- Syrjintä
- Omaisten kuolema
- Kidutus
- Pakolaisleirit
- Matkat

Pakolaisia kohdatessaan ammattilainen kohtaa paitsi itselleen vierasta kulttuuria, myös äärimmäisen väkivallan kokemuksia

Trauma

”Eräänä päivänä matkalla kouluun
näin tyhjällä tontilla kasan pinottuja ruumiita.
Sinä hetkenä mieleeni tunkeutui ajatus:
äitini ei pysty suojelemaan minua”

Kirjasta Guus van der Veer: Counselling and Therapy
with Refugees and Victims of trauma.

Ihminen saa tietää jotain, mitä ei halunnut
tietää. Se vaikuttaa käsityksiin itsestä, toisista
ja maailmasta. Adaptiivinen reaktio
traumatilanteessa!

Miten traumaperäinen stressihäiriö PTSD näkyy tai ei näy

- Traumatisoitunut on usein muistiongelmainen, uneton ja kipeä
- Ärtymys, pelot, painajaiset
- Paniikkikohtaukset (neuvonta auttaa!)
- Joku häpeää oireita, koska pelkää olevansa hullu
- Uni tärkeä! (trisykliset, melatoniini, mirtatsapiini)

PTSD ja kulttuurit

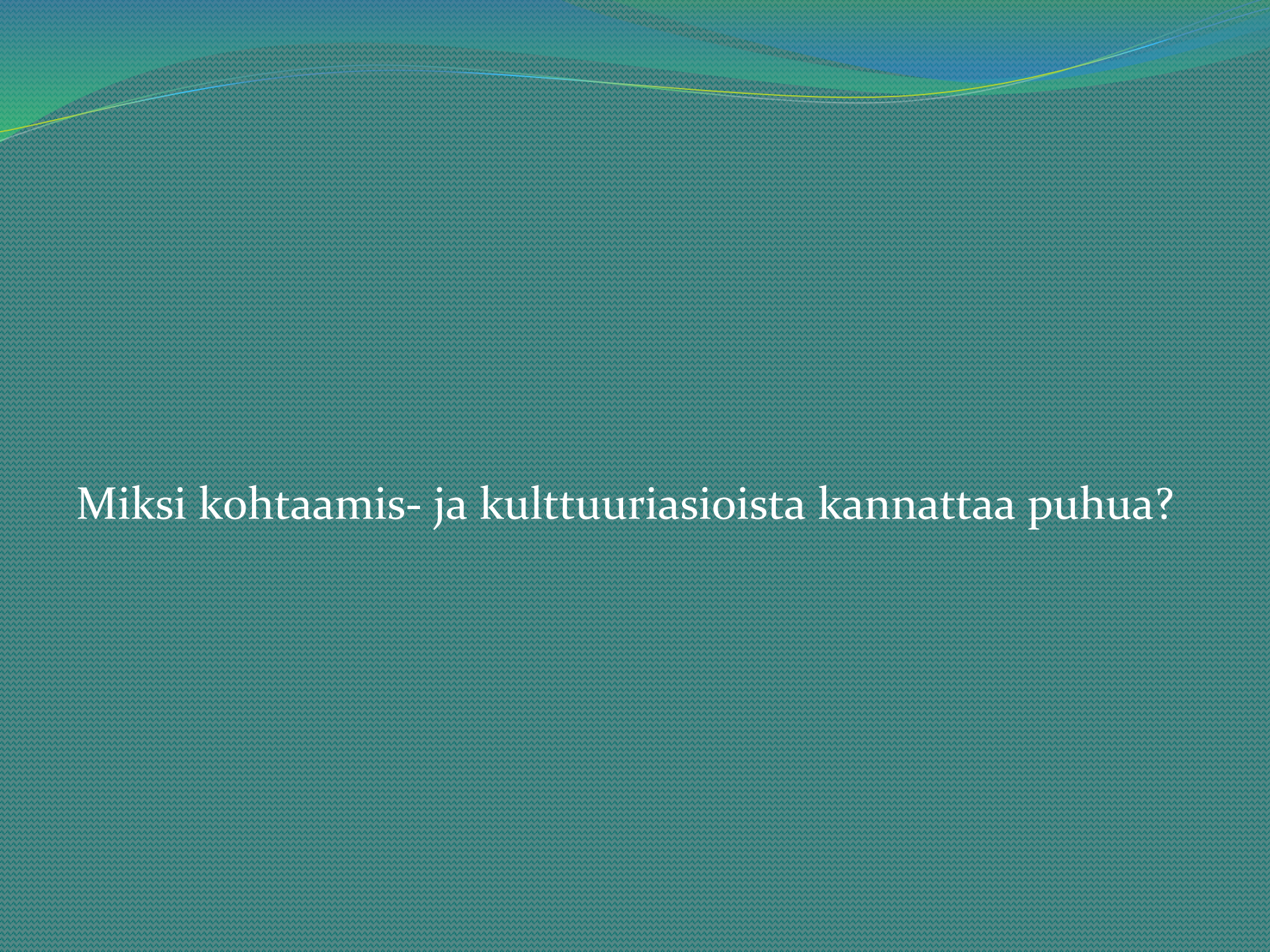
- Monissa kulttuureissa käytetään omia, käsitteitä kuvaamaan stressiin liittyviä emotionaalisia ongelmia.
- ”Kärsimyksen kieli” voi olla kehollista
- Myös kulttuurisia keinoja selviytyä, eikä puhuminen välttämättä kuulu niihin
- Venla Lehti ym 2016. The assesment of traumatized refugees at yhe Cultural Psychiatry Outpatient Clinic.
- ”Jos puhut, olet kuin katu, jolla kävellään”
- Marja Tiilikainen. Arjen islam 2003.

Ihmisellä on taipumus toipua

Resilience

- Toipumista tapahtuu turvallisessa ympäristössä
- Toipuminen on biologiassamme ja kulttuureissamme
- Resilientti: joustava, sitkeä, lannistumaton

Melvin Konner. Trauma, Adaptation, and Resilience: A Cross-Cultural and Evolutionary Perspective. In: Trauma in Context: Integrating Biological, Clinical, and Cultural Perspectives. Lemelson, Kirmayer, Barad. Understanding Trauma 2008.

Miksi kohtaamis- ja kulttuuriasioista kannattaa puhua?

Ammattilaiset tarvitsevat tukea

- Tulkin käyttö uutta
- Kollegoilla kurjiakin kokemuksia
- Tarvitaan tietoja ja taitoja, joilla tulee onnistumisia

Vähemmistöt terveystutkimuksissa

- Etenkin länsimaiden ulkopuolelta tulleet ovat terveytensä suhteen haavoittuvassa asemassa
- Terveyspalveluiden käyttö on usein tarpeeseen nähden liian alhaista sekä laadultaan heikompaa kuin valtaväestön saama hoito
- Maili Malin ja Jaana Suvisaari. Maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi. Kulttuurit ja lääketiede. Duodecim 2010
- Diagnostiikassa ja hoidossa on puutteita

Käypä hoito ei pädekään?

- Ruotsalaisessa tutkimuksessa EU-maiden ulkopuolelta tulleet saivat sydäninfarktin jälkeen 20-30 % vähemmän hoitosuosittelun mukaista lääkitystä
- Equal access to treatment? Population-based follow-up of drugs dispensed to patients after acute myocardial infarction in Sweden. Ringbäck Weitoft G, Ericsson O, Löfroth E, Rosén M. Eur J Clin Pharmacol. 2008.

Kohtaamispulmia

- Valkoisen lääkärin ja ei-valkoisen potilaan välillä oli vähemmän tunnetason vuorovaikutusta
- Yhteinen ymmärrys löytyi huonommin
- Kielivaikeudet eivät selittäneet eroja

Schouten ja Meeuwesen. Review. Cultural differences in medical communication Patient Educ Couns 2006

Stereotypiat terveydenhuollossa

- Stereotyypioiden kautta arvioiminen koskee myös terveydenhuollon ammattilaisia. Seksuaalinen suuntautuminen, ihonväri, sukupuoli. Ne vaikuttavat työntekijän tulkintaan potilaan oireista ja käytöksestä. Ja ne vaikuttavat kliiniseen päätöksentekoon.
- Stereotyypioiden kautta toimiminen tapahtuu eitietoisella tasolla
- Reducing Racial Bias Among Health Care Providers: Lessons from Social-Cognitive Psychology. Burges ym 2007

Miten päästä eroon stereotyyppioista

- ”Myös minussa asuu pieni rasisti”
- Esimerkiksi käsitykset potilaan halusta ja kyvystä hoitaa asioitaan
- Potilaan yksilöllisen kohtaamisen kautta pääsee stereotyyppioiden yli (vanha kunnon potilaslähtöisyys)
- Reducing Racial Bias Among Health Care Providers: Lessons from Social-Cognitive Psychology. Burges ym 2007

Kohtaa ihminen, työstäkin tulee antoisampaa

- Selvitä taustoja, myös voimavaroja (ammatti ja työkokemus)
- Kysy miten pt auttaa itseään, onko jotain harrastusta tai verkostoa? (musiikki, kirjoittaminen, seurakunta)
- Mitä hankalampi tilanne, sitä sitkeämmin: Koita nähdä asia potilaan näkökulmasta. Empatia auttaa EB
- Aiemmin potilaissa oli enemmän kärsineitä ja avuttomia pakolaisia. Oman elämänsä sankareita
- Runoilijoita, rakastuneita, akvaarioharrastajia. Kuin kuka tahansa meistä.

Kulttuurinen kompetenssi

- Kulttuurisesti kompetentti lääkäri tunnistaa ja sovittelee sosiokulttuuriset erot, jotta hän pystyy toimimaan *potilaskeskeisesti*
- Potilaskeskeinen työote on EB vaikuttavaa. Tavoitteena yhteinen ymmärrys vaivasta ja sen hoidosta. Potilas otetaan mukaan päätöksentekoon siinä määrin kuin hän itse toivoo.

Potilaat ympäri maailmaa toivovat lääkäriltä kaksisuuntaista vuorovaikutusta ja kumppanuutta

- Tutkimus Jaavalla, missä kulttuuri on hierarkkinen
- Potilaat olivat yleisesti tyytymättömiä, mutta eivät ilmaisseet sitä suoraan

Doctor–patient communication in Southeast Asia: a different culture?

Mora Claramita ym. Adv Health Sci Educ Theory Pract. 2013

Kulttuurisen kompetenssin osa-alueita: tietoja, taitoja ja asennetta

Tietoa

Lääketieteellinen antropologia
Epidemiologiaa eri maista
Kulttuurisista ja uskonnollisista
arvoista ja tavoista
Pakolaisuus
Maahanmuutto
Rasismi ja syrjintä

Taitoja

Tulkin käyttö
Vuorovaikutuksen sopeuttaminen
potilaan mukaan (luku- ja
kirjoitustaito)
Haastattelutaidot
Perheen huomioiminen

Kulttuurinen herkkyys

Herkkyys tunnistaa kulttuurieroja, mahdollisia väärinkäsityksiä ja ristiriitoja
Avoimuus, kunnioitus, empatia
Halu kuunteluun, dialogiin ja neuvotteluun

Kulttuu
rinen
nöyryys

The Problem of Cultural Competency

- Keittokirja eri kulttuurien suhteen ”Näin toimin belgialaispotilaan kanssa” ei toimi

First do no harm by
stereotyping

- Tutki, miten ihminen näkee oman sairautensa, maailmansa ja tilanteensa. Myös ambivalenssin eri arvojen ja tapojen välissä
- Tunnista oma kulttuurisidonnaisuutesi, myös biolääketieteen arvot
- Kleinman ja Benson. *Anthropology in the Clinic: The Problem of Cultural Competency and How to Fix It*. 2006

Sairauden selitysmalli

Explanatory model

- Potilaan kokemus sairaudestaan ja sen hoidosta
- Kyselemällä voi saada selville potilaan käsityksen
- A) etiologiasta, B) oireiden alkamisesta, C) patofysiologiasta, D) sairauden kulusta E) hoidosta
- Potilaalla oma, lääkäriellä oma

Arthur Kleinman. Patients and healers in the Context of Culture. 1980

(Maahanmuuttaja)potilaan sosiaalinen todellisuus

Menetykset
(mm.
identiteetti)

Haasteet ja
vastaanotto
Suomessa

Sosiaalinen
verkosto:
missä on
perheeni?

Tavallinen
elämä

Menetykset
(mm.
identiteetti)

Haasteet ja
vastaanotto
Suomessa

Trauma

Sosiaalinen
verkosto:
missä on
perheeni?

Tavallinen
elämä

Juurilta irti repeytyminen

Uprooting

- ”Pakolaisena ihminen elää kahden uhan välissä: joko hän menettää henkensä tai hän menettää identiteettinsä”
- Saraneva Kristiina. Pakolaisuus ja psyykkinen traumatisoituminen. Teoksessa Pakaslahti Antti ja Huttunen Matti (toim.) Kulttuurit ja lääketiede. Duodecim 2010.

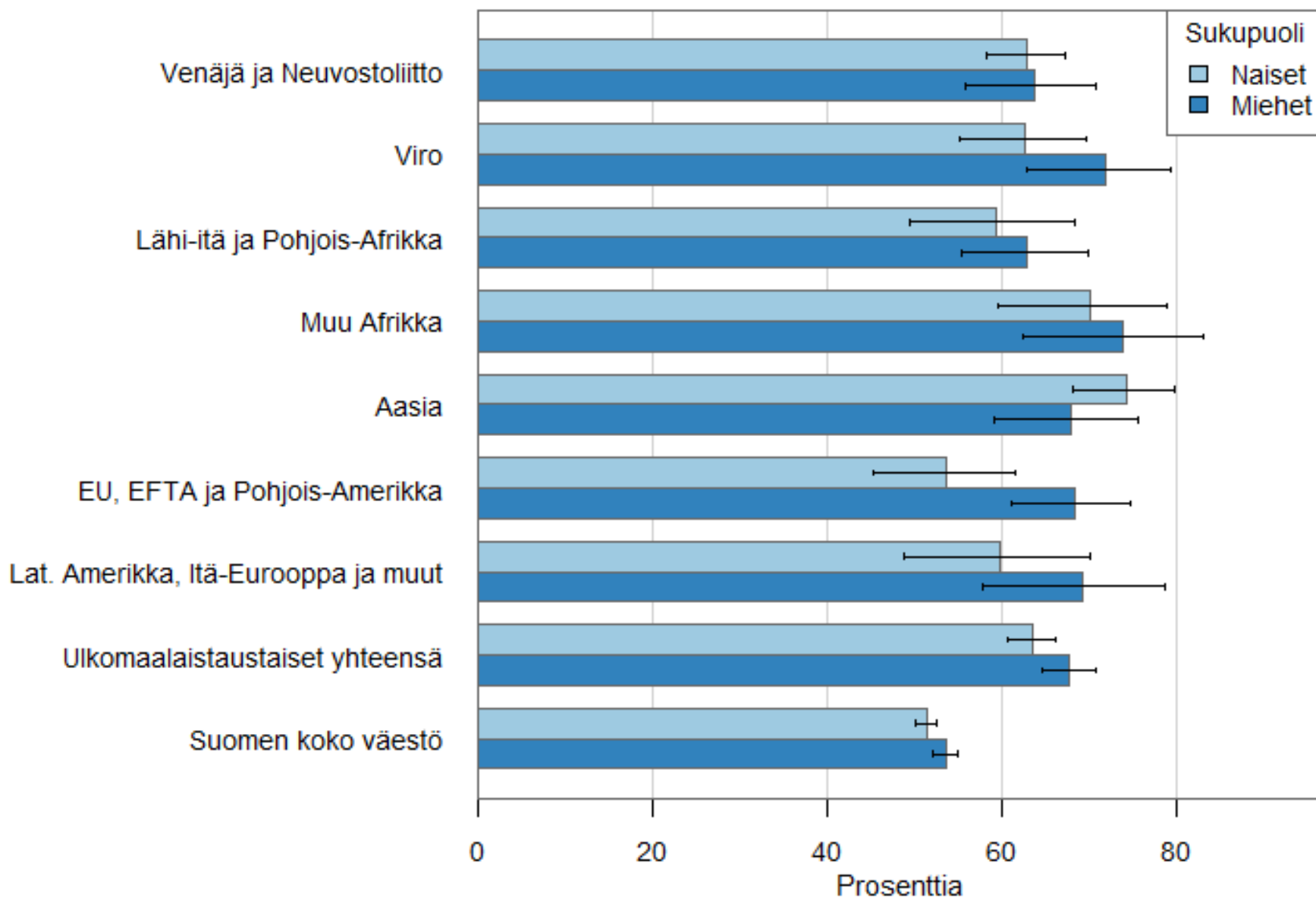
Kulttuurinen haastattelu (DSM IV)

- Onko joku ryhmä sinulle tärkeä?
- Mitä perheesi, omaisesi ja ympäristösi on mieltä vaivoistasi?
- Millaista apua ja hoitoa olet hakenut?
- Mitä jätit taaksesi, kun lähdit Suomeen?
- Kuinka olet onnistunut kuvaamaan tilannettasi minulle?
- Kulttuuri ja psykiatrinen diagnostiikka. Bäärnhielm ja Scarpinati 2007. Käännös Tapio Halla ym.

Muista ainakin nämä

- Ammattilaistulkkauksen tilaaminen
- Kulttuurien opiskelusta ei paineita – kysy potilaalta!
- Miten on helpottaa potilaan tilannetta/vointia
- Kotouttamisnäkökulma (terveyskasvatus, ohjanta)
- Lääkärikin antaa kasvot suomalaisuudelle

Julkiseen terveydenhuoltoon luottavat (%)
20-64 -vuotiaat, ikävakioitu

Kiitos

4 kriittistä osatekijää

- Kommunikaatiovalikko (Communication repertoire)
 - Tilannetaju ja ymmärrys omasta kulttuurisidonnaisuudesta (Situational- and self-awareness)
 - Mukautumiskyky, joustavuus (Adaptability)
 - Tietoa kulttuureista (Knowledge about core cultural issues)
 - Kaikkia näitä tarvitaan vastaanoton aikana 1) suhteen rakentamisessa 2) informaation keräämisessä 3) potilaan ongelman ratkaisemisessa (managing patient problems)
-
- Teal and Street. Social Science and Medicine 2009. Critical elements of culturally competent communication in the medical encounter: A review and a model.

Maahanmuuttajien kuolleisuus alhaisempi kuin Suomessa syntyneillä

- Sekä Suomeen hiljattain muuttaneiden että pitkään täällä asuneiden maahanmuuttajien kuolleisuus on pienempi.
- ”...kuolleisuus on pienempää jopa niillä maahanmuuttajilla, jotka tulevat matalan tulotason ja lyhyemmän eliniän odotteen maista.” Venla Lehti
- Venla Lehti, Mika Gissler, Niina Markkula & Jaana Suvisaari. [Mortality and causes of death among the migrant population of Finland in 2011–2013.](#) European Journal of Public Health.